

0045
177

Různé listy o Lužici.

Feuilletony a drobné črty

Adolfa Černého.

Matice lidu ročník XXVIII. číslo 3.

12.279.

(Běžné číslo 165.)

Rediguje Jaromír Hrubý.

V PRAZE.

Tiskem a nákladem knihtiskárny Dr. Edv. Grégra.

1894.

Lužická škola.

Živě si připomínám dojem, jaký na mne učinila první návštěva dolnolužické školy. Byl jsem u vytržení nad tím pestrým, ladným obrazem, složeným z drobných dívčích hlaviček, pokrytých velikými, barevnými nebo bílými „lapami.“ Neviděl jsem před tím tolik Dolnolužičanek v jich fantastických „lapách“ pohromadě; míval jsem dotud příležitost se zalíbením pozorovati pouze jednotlivé sličné tvářinky, chci říci „lapami“ pěkně pokryté hlavinky menších i větších děvčátek dolnolužických. Veliký šátek — „lapa“ — je podivuhodně na hlavě zavázán: dva cípy jeho proplétají se nad čelem a konce jejich po stranách buď (u pestrých „lap“) volně visí a pohybují se při každém pohnutí hlavou, neb (u smutečních „lap“, bílých, škrobených) ztuhá šikmo dolů trčí; zbývající dva cípy zakrývají šíji. „Lapa“ neváže se na hlavu každodenně, ubíralo by to hospodyním příliš mnoho času. Uváže se na hlavě, proložena tuhým papírem, jednou pro delší čas, sešpendlí se, aby vázání nepovolilo, a zastupuje potom čepec. Rozváže se jen tenkrát, když je šátek již pomačkán a potřebuje vyžehlení.

Čemu tenkrát „kněz hucabnik“ (pan učitel) učil, nedovedu povědět; byl jsem příliš zaujat pozorováním pestrého obrazu, než abych byl sledoval vyučování. Škola byla na samém prahu lu-

žických „Blot“ — a mezi tamějšími děvčaty málo najdeš ošklivých. Zvláště jedno drobné děvčátko mělo obličej velice něžný; byla to Kristina Kuparec. Předloni jsem ji zase spatřil, ale už ne ve škole; dorostla mne skoro, a věřte, že je z ní velmi slíčené děvče. Na slabikář již dávno nemyslí. —

Vzpomínám na onu první svou návštěvu dolno-lužické školy, pohlížeje na pěkný obrázek školní vesnice, v níž se shromažďují srbské děti některé vesnice dolnolužických „Blot,“ jak z kroje děvčátek soudím. „Hucabnik“ (nebo jak lid většinou praví „šular“) stojí uprostřed svých žákův a žaček a očekává odpověď od vyvolaného. Z trpného výrazu žákova vyčítáte, jak úsilně přemýšlí v předtuše, že nic kloudného nevymyslí. Snad uhodnu, když povím, že třeba věc ví, ale nedovede se německy vyjádřiti. Je nucen mysliti a mluvit německy — jeho mateřština jest mu jen holou překážkou. A tu máte rub obrazu: ty všecy rozto-mile upravené hlavičky sedí zde proto, aby si osvojily němčinu, a starý „šular“ tu stojí proto, aby těmto dětem vyrval jazyk mateřský a vštípl jim jazyk cizí. Zkrátka, tato síň, vyzdobená obrazem božského mučenníka všeobsáhlé lásky a pamětními věnečky od různých slavností církve, božského mučenníka toho vyznávající — tato síň jest dílnou odnárodňující, sídlem nenávisti proti lužické národnosti.

Všimněme si blíže tohoto rubu obrazu — nebude to nezajímavo také z té příčiny, že jest v živé ještě paměti zpráva o úkazu, kterýmž se připouští do lužických škol — lužický jazyk vyučovací.*)

*) Zpráva o tomto výnosu rozléta se koncem r. 1891 i našimi českými novinami a vzbudila značný dojem.

Poněmčovací snahy v lužické škole jsou data prastarého; jako ve všem všudy, bylo i v tom ohledu v Dolní Lužici vždy háře než v Horní. Neposlední příčinou toho zjevu jest chudoba kraje dolnolužického — chudí Dolnolužičané byli poddajnější než bratři jejich hornolužičtí, těšící se poměrnému blahobytu. Hlavní příčinou pak jest rozdíl vlády.

První germanisační úkazy pocházejí od Bedřicha Viléma I.; jeden vydán byl r. 1714, druhý r. 1735. Obě nařízení chtěla úplné vyloučení srbstiny ze škol a zavedení němčiny. Krutá tato nařízení Bedřicha Viléma I. upadla na čas v zapomnutí za nástupce jeho, bojovného Bedřicha II. Z dob Bedřicha Viléma I., z let mezi vydáním obou úkazů poněmčovacích, zaznamenán jest zajímavý případ z blatské vesnice Lědy v okolí města Lubňova (Lübbenau). Roku 1719 byl tu ustanoven prvním katechetou P. Martin Müller. Ten byl osadou svojí u lubňovského patrimonialního soudu obžalován, že se děti u něho málo naučí. On pak na své ospravedlnění uvedl, „že učí děti německému u lužickému katechismu, ač s rozdílem, že s dětmi, kteréž řídicí do školy přijdou, pracuje více srbsky než německy. Děti v Lědách prý dosti dobře německy umějí, čemuž patrně naučiti se musely od něho, jelikož v celé vsi není jinak nikoho, kdo by byl němčiny znalý.“

Že ani v Horní Lužici nebylo o mnoho lépe, vyznívá ze stesku prvního lužického novináře Jana Dejky, jenž ve svém „Srbském vyprávěči“ (Serbski powědar) r. 1809 žaluje: „Co je jeho příčinou, že si Srb tak málo váží svého mateřského jazyka? Největší vinu toho nese škola, v níž se srbskému jazyku tak málo pozornosti věnuje. Děti sotva se naučí trochu srbsky čísti: to jest veškera srbská

nauka našich škol. Že by měly děti také srbsky psátí, to snad ani žádnému učiteli v Lužici na mysl nepřišlo.“

Zásvit hornolužického probuzení vrhl i do lužického školství v Sasku jasný paprsek. Dne 26. července 1848 podala šestnáctičlenná deputace Lužičanů předsedovi saského ministerstva dr. Braunovi petici, vypracovanou zvláštním výborem vlastenců pod předsednictvím Imišovým a opatřenou 5000 podpisy. Srbové žádali za rovnoprávnost srbského jazyka s německým ve školách, kostelích, před vrchnostmi a u soudův. „Po zákonu školním ze dne 6. června 1835,“ praví petice, „je sice dovoleno učití v srbských školách náboženství srbsky, ale co bychom si počali, kdyby učitelům srbských dětí napadlo i při této svaté nauce užívatí německé řeči? Zákon jim to nezakazuje; však se v něm jasně praví, že se dovoluje, nikoli přikazuje užívatí srbské řeči při vyučování křesťanskému náboženství... Uznáváme potřebu německého jazyka a chceme, aby se jemu v našich školách i dále učilo. Ale to nám nemůže býti lhostejno, že se naše školy zdají býti založeny pouze k učení jazyku německému... I prosíme: 1. Aby nebyla srbská řeč v našich školách odstrkována, nýbrž aby měla jakožto naše mateřština plné právo jazyka vyučovacího; při tom zůstane jazyk německý v řadě vážných věcí, jimž se má v našich školách vyučovati. 2. Aby na gymnasiu a učitelském ústavě budyšínském ustanoven byl srbský učitel jazyka srbského..., jakož i aby srbským „seminaristům“ (chovancům ústavu učitelského) podána byla příležitost pozorovati srbské vyučování v některé srbské škole...“ Odpověď vlády, které se dostalo lužickým Srbům krajskou direkcí budyšínskou 28. srpna 1849, ne-

splnila sice mnoho ze srbských žádostí, ale přinášela přec v některých věcech nápravu. Ve věcech školských ustanovovala, že se má v elementárních školách, kdež jsou srbské děti, vyučovati srbskému čtení a náboženství na základě lužického jazyka.

V pruské Lužici (hlavně Dolní) se ani o tak nepatrných ústupcích lužickému jazyku ve škole nikomu nesnilo. „Ve školách se mocí poněmčovalo. Srbská řeč vyháněla se odtud bitím a peněžitými pokutami,“ praví Hórnik v Historiji Serbského národa. Takové poměry panovaly v lužickém školství v Prusku až do let sedmdesátých — od r. 1874 pak se ještě zhoršily! Od té doby datují se nové, uvědomělejší a prudčí útoky na srbskou školu. V Prusku není nijakého základního školního zákona; ve věcech školních jsou pouze různá nařízení ministerská a kromě toho úkazy jednotlivých dozorstev okresních (Regierung) pro jich okresy (Regierungsbezirke).

Dolní Lužice náleží vládnímu okresu frankfurtskému, pruská část Horní Lužice pak lehnickému. K dolnolužickým školám nehledí ani žádné nařízení ministerské, aniž nějaký úkaz správy frankfurtské! „Zde v Dolní Lužici,“ stěžoval si mně v dopise učitel vlastenec, „má vláda naše školy za německé... Nemáme zákona, ale přijde-li revise, musí srbské děti vše německy uměti.“ Jinými slovy: v Dolní Lužici provádí se germanisace ve škole bez zákona — což je vlastně totéž, jako kdyby se prováděla po zákonu. Že za takových okolností kvete mezi učitelstvem dolnolužickým utěšeně národní odpadlictví, jest na bledni. Tak se stává, že v přemnohých školách nepamíná vás nic na to, že jste v slovanské Lužici, než jedině národní kroj děvčat. Ve svém pojednání „O germanisaci a nynějším stavu

Srbů dolnolužických“ (Athenaeum IV.) sestavil jsem na základě dat Mukovy Statistiky Serbow přehled dolnolužických škol vzhledem k jich srbskosti neb německosti. Z přehledu toho vysvítá, že bylo r. 1884 v Dolní Lužici 58 farních osad se školami zcela německými, kdežto jen ve 14 osadách užíváno více nebo méně i srbského jazyka při vyučování! To je žalostná statistika! Těchto čtrnáct osad, v nichž se také srbštiny jako pomocného jazyka vyučovacím užívá, náleží vesměs okresu chotěbuzskému — v ostatních čtyřech okresích lužický jazyk ve škole skoro nezazní. Srbskému čtení učí se sotva v sedmi osadách — srbskému psaní ani v jediné dolnolužické škole! *)

Lehnická správa vydala rozličná nařízení pro školy pruské Horní Lužice. Starší z nich, vydaná asi před čtvrtstoletím, byla dobrá, pročež — byla v letech sedmdesátých nahrazena novými, srbskému jazyku rozhodně nepřátelskými. Původcem jich byl pověstný nepřítel lužického školství, lehnický školní rada Bock, jenž se na samém počátku svého působení vyslovil: „Srbský národ patrně vymírá; prodlužováním jeho smrtelného zápasu se mu neposlouží; lépe bude, když se jeho smrt pokud možno uspíší.“ Přišel tedy „samum“ na utrakvistické školy pruské Horní Lužice, jak praví Wjelan v „Lužičanu“ r. 1879. Srbskoněmecké čítanky musely ihned ustoupiti pouze německé čítance Bockově; již s nejmenšími dětmi, kteréž ani slůvka německého do školy nepřinesly, muselo se praco-

*) Z té příčiny, že se dolnolužické dítě skoro z pravidla ve škole lužicky čísti nenaučí, vyšla nákladem Alfonse Parčevského Cytaňka, to jo pomoc za takich, kenž kšé bžez šulskeje hucby serbske cytaňe nahuknuš od H. Jórdana. Budyšin, 1883.

vati hned německy, k čemuž nařízení podávalo zároveň i návod — každý nový pojem měl býti do paměti drobných dětí jen německy vštěpován, známé pojmy německými jmény opatřeny atd. Až do časův Bockových vyučovalo se náboženství srbsky — odtud směla se i nauka náboženská toliko německy podávati; lužičiny dovoleno užívati toliko při nejdrobnějších dětech jako jazyka pomocného. Bock ve své zuřivosti germanisační nešťítel se ani výrokův, jako: „Musíte pomáhat při pohrbívání lužického jazyka!“ To jsou slova, která řekl jistému učiteli v pruské Horní Lužici — jako jeho vrchní inspektor.

Pak se nedivme, že se v lužických školách němčilo o překot: učitel, jenž se chtěl zachovati svým představeným — od místního dozorce školního až ke školnímu radovi Bockovi —, poněmčoval všemi možnými prostředky. Vyučoval pouze německy, zapovídal srbským dětem ve škole srbsky mluvíti, přestupky proti této záповědi trestal tělesně i peněžitými pokutami, lužickým děvčatům zapovídal přicházeti do školy v národním kroji atd. Příkladů je zaznamenáno množství; množství jich i sám jsem našel.

Z toho všeho nastalo a rostlo spravedlivé rozhořčení v lidu, jenž nebyl ještě tak uspán, jak se poněmčovatelům zdálo. Zaznamenán je dojemný úkaz tohoto rozhořčení. Dne 25. srpna 1883 vydalo se 25 Srbů z farní osady slepjanské na cestu do Serbina, lužické osady v Texase. Jedna z vystěhovalkyň odpověděla na otázku farářovu, proč opouštějí vlast: „Zde se nám již nelíbí; vždyť je tu nyní všecko německé; tam můžeme zůstat, co jsme.“

Roztrpčený lid dal i výraz své nevoli, podav v prosinci r. 1880 petici k pruskému ministerstvu

kultu a vyučování, v níž vylíčil smutný stav lužického školství a žádal: „Vaše Excellence, račiž k tomu působiti, aby dle potřeby byl brán náležitý zřetel na lužické žadatele o místa učitelská, a aby se v našich srbských školách děti naše učily aspoň náboženství, biblickým průpovědím, zpěvu a čtení v jejich mateřské a nejmilejší řeči (Herzessprache).“ První část žádosti byla veledůležitá: lužičtí učitelé bývali systematicky usazováni v německých vesnicích a na místa lužická jmenováni pouzí Němci. Spisovatelem petice byl pastor J. E. Wjelan.*) Dostalo se mu jakož i podepsaným rodičům odpovědi, jakéž se v pruských poměrech mohli nadíti. Ostatně tak vypadají ministerské odpovědi snad na celém světě. Vládě prý nikdy nenapadlo lužický jazyk ze škol vytlačovati, interpellanti neměli prý se obracetí přímo k ministersstvu, ale měli si v jednotlivých případech stížnost vésti u královské správy lehnické; že se tak nedělo, ale že byla vyvolána všeobecná akce v srbské Horní Lužici, jest prý při známé loyaltitě (totiž poddajnosti) lužických Srbův tím nápadnější.

Ale nebylo dosti na této celkem odmítavé a jen mlhavě slibující odpovědi ministerské (zase jako všechny podobné odpovědi na světě). Proti Srbům, kteří se — ó hrůza — odvážili ponížene prositi o drobet srbštiny v srbských školách, zosnováno rozsáhlé, skoro všeobecné křížové tažení v německé žurnalistice. Srbská petice prohlášena za vzpouru a vzata za záminku k prudkým útokům na lužický národní život vůbec. Boj začala v březnu r. 1882. hrubou střelbou vratislavská Schlesische Zeitung; k ní se záhy přidaly Norddeutsche Allgemeine Zeitung, Nationalzeitung, Ber-

liner Tagblatt, Augsburgger Allgemeine Zeitung, Kreuzzeitung atd., a tak vzplanul v žurnalistice Němectva na celé čáře prudký boj proti — nepatrné hrstce utlačovaných Lužičanů. Bovováno všemožnými zbraněmi, vytažena z arsenálu i nejstrašnější zbraň — výtká panslavismu. Od lužické školy přešlo se k národním snahám lužickým vůbec, konečně obráceno ostří přímo proti osobě představitel národního hnutí lužického, Jana Arnošta Smoleře, jenž pro svou ruskou cestu označen za nebezpečného ruského agitátora; rozumí se, že při té příležitosti ani na „chvalně známé“ ruské ruble nezapomenuto.

Proti útokům německé žurnalistiky napsal vzpomenutý již energický pastor Imiš (persona grata u saského dvora) výtečnou odpověď: „Deutsche Antwort eines sächsischen Wenden. Der Panslavismus, unter den sächsischen Wenden mit russischem Gelde betrieben und zu den Wenden in Preussen hinübergetragen,“ Lipsko 1884.

Památný tento boj měl ještě r. 1886 dohru před lipským soudem: autor brošurky Der Panslavismus odsouzen byl k pokutě 400 marek pro slova, jež napsal proti Bockovi; kromě toho soudem nařizeno odstranění dotyčných listů z výtiskův, k prodeji určených. Krátce po prohlášení rozsudku přišel k Imišovi prostý sedlák lužický a nabídl mu 100 marek; v několika dnech potom došlo z Budyšína 200 marek od „několika věrných Srbů...“

Bock byl na to sesazen a zemřel r. 1893. Zdá se, že srbským školám v pruské Lužici nadcházejí aspoň poněkud lepší doby. V listopadu r. 1891 vydala královská správa lehnická úkaz, jímž se připouští do srbských škol, jí podřízených, vyučovací jazyk lužický (vyjímaje počty). Tento ústu-

*) Zemřel 7. dubna 1892.

pek lužickému jazyku bude míti platnost pouze v pruské Horní Lužici — v Dolní Lužici zůstane při starém, jelikož tam frankfurtská správa podobného nařízení nevydala. Jak se bude nařízení lehnické královské správy prováděti v praxi, ukáže se. „Veliké ulehčení však v Prusku pro Srby ve škole nebude,“ psal mi vzácný přítel, M. Hórnik. „Casnik*“) psal, že se bude jen u nejmenších dítek trochu srbsky učit. Věc však jest v rukou německých a němčících inspektorův . . . V pruské Horní Lužici sice zemřel inspektor dr. Wild, ale nový též — horší nebude!“ —

Končím svůj stručný obraz lužického obecného školství. Je to obraz méně utěšený než obrázek lužické školy, jež mám před sebou. Pěkné hlavinky děvčátek na obrázku vzbuzují spokojený úsměv — temné barvy mého obrazu těžkou dumou . .

„Skhadzowanki“ lužického studentstva.

Snahy lužického studentstva jsou pro poznání národního života lužického vůbec tak významné, krom toho samy o sobě tak pozoruhodné, že neváhám aspoň ve stručné črtě vylíčiti tato ideální, tak velice sympathická snažení. Drobné poznámky o národním životě lužických studentů navážu na svoje osobní vzpomínky. —

Ve dnech 9., 10. a 11. srpna roku 1890 měli studenti ze všech končin Lužice a z různých učilišť hlavní výroční schůzi — hłownu skhadzowanku — v Bartě, v saské Horní Lužici. Tak sejdou se každoročně, aby se vzájemně seznali, aby si pohovořili o svém postavení a potřebách svých, aby

*) Dolnolužické týdenní noviny.

se povzbudili k další práci. Nemnoho jich pohromadě, kolem čtyřiceti, ač se sešli v počtu skoro plném. To charakterisuje malé poměry lužické. Zde jest vše en miniature: země sama neveliká, národ nečetný,*) literatura a celý život národní, vůbec vše, vše je zde nepatrné, malé a chudické . . Vzpomenutého roku nebyla Dolní Lužice ani jediným studentem zastoupena — též charakteristické. Poměry v Dolní Lužici jsou daleko smutnější než v Lužici Horní. Škola a kostel podaly si zde ruce ku svorné práci germanisační, k tomu přistoupily továrny, železnice, všeobecná povinnost branná a jiní činitelé — a tak se na ubohé vesničany dolnolužické žene germanisační přival se všech stran a vši silou. Dějiny germanisace Dolní Lužice ukazují, jakou měrou zde poněmčování postupovalo: od časů reformace neponěmčilo se v Horní Lužici (zvláště v nynějším Sasku) skoro nic, aspoň poměrně velmi málo — kdežto v Dolní Lužici propadlo germanisaci území trojnásob tak veliké, jako jest nynější slovanská Dolní Lužice . . . Avšak úkolem těchto řádků nejsou vzpomínky o smutných poměrech dolnolužických. —

V neděli dne 10. srpna jmenovaného roku vyjeli jsme s p. Markem Smoleřem, redaktorem „Srbských novin,“ a s p. Handrikem, tehdejší kandidátem ev. theologie, z Budyšína k východu do Bartu. Jízda trvá asi půl druhé hodiny. Cestou mineme Dolní Kinu, Krakecy, Lětoň, Poršicy atd., dědiny vesměs lužické, majíce po pravé straně k jihu stále krásný průvod lužických hor: Lubina, Prašice, Kačky, Hromadniku, Čornoboha, Rubježného Hrodu atd. Všecky ty hory jsou až do vrchu

*) V obou Lužicích žije dle Muky 166.067 luž. Sibiř mimo vlast pak asi 10.900.

zalesněny a některé z nich výhlednými věžemi opatřeny. Kolem třetí hodiny dojeli jsme do Bartu, jenž leží při říčce Lubatě a pod Ovčí horou (Wowča hora). Z daleka již kynul nám z tmavé zeleni pěkný zámeček bartský, sídlo hraběnky a v ní zosobněné germanisace. Tato paní vytknula si za úkol poněmčiti pokud možno zdejší osadu; založila tu za tím účelem německou školu s ryze německým plánem učebním, v němž ovšem srbská řeč místa nenalezla. Ve škole právě měli zpěv; otevřenými okny zaznívala do slovanské vesnice a valnou většinou z úst slovanských dítek — jakási německá nábožná píseň a potom „Deutschland, Deutschland über alles“ . . . Takových dobrodinců má Slovan všude dostatek!

Přijeli jsme dosti záhy — měli jsme ještě dost času, zkusiti různé druhy piva, které bylo možno u zdejšího hospodského dostat. Já jsem učinil pokus, nebylo-li by možno také pivoem zahradu zalévat; pro zalévání jsem k pití nepřišel. Jak půjde zahradním květinám to pivo k duhu, nevím; domnívám se však, že jim po něm dobře nebude — a mám pro to své důvody.

Po čtvrté hodině zahájil předseda (hlowny starši), lipský student Mrozak, schůzi několika slovy. Po té všichni přítomní povstavše zazpívali národní píseň:

Hišce Serbstwo njezhubjene,
swoj škit we nas ma,
nowy duch wšo wostabjene
sylnje pozběha:
Bóh je z nami, wjedze nas,
njeprećel so hižom hori —
Serbja, Serbja wostanu,
Serbja dobudu!

Píseň zpívá se jako naše „Hej Slované;“ melodie liší se od naší jen v druhé polovici. Zpívali studenti, přítomní vesničané a několik paní a slečen — zpěv zněl sálem, zalétal otevřenými okny i ven, kdež nedávno teprv dozněla hrdá, sebevědomá, vládychtivá, nesnášlivá slova německých písní. . . Zde hrstka nadšenců malého národa přísahá na prapor národní, volajíc samého Boha s důvěrou na pomoc — tam děti téhož národa papouškovaly cizí, jim nepřátelská slova, neznajíce jich dosahu a nevědouce, jak v té chvíli strážný duch Slovanstva zastírá svou tvář a pláče nad nimi. . . Boj žilvu německého se slovanským trvá zde již sta a sta let — a jest se opravdu co diviti houževnatosti a síle lužického kmene, že v boji tom nerovněm nepodleh. Tento fakt dává nám naději v lužickou budoucnost! —

Pak podávali zástupcové jednotlivých studentských spolků zprávy o činnosti „towarstwa,“ jež zastupovali. Spolkův studentských jest několik. Na první místo z nich položiti sluší pražskou „Serbowku,“ kteráž se skutečně dlouhá již léta (od r. 1846) svědomitě přičiňuje vlasti prospěti. Členové její (letos 11), chovanci lužického katolického semináře malostranského, mají co týden schůze, v nichž studují grammatiku a syntax mateřského jazyka, čtou lužické spisy, deklamují, čtou historii svého národa, předčítají a vzájemně posuzují a opravují vlastní práce literární atd. *) Jinak jest s lipským „Sorabikem;“ to mívá méně členův (studujících evang. theologie, roku 1890 jen 3), čímž se částečně vysvětluje a omlouvá nepatrná jeho činnost. Význam tohoto nej-

*) Obšírněji pojednal jsem o „Serbowce“ ve Slovanském Sborníku 1887, 22 atd.

staršího, již r. 1716 založeného spolku lužických studentův, spočívá v minulosti, v předešlém věku a na počátku našeho století. Krom těchto dvou spolkův zasluhuje zmínky i „Societas Slavica Budissinensis,“ spolek lužických gymnastův budyšínských, jenž byl r. 1883 zakázán. Příčin nebylo žádných — ředitel, známý nepřítel všeho srbského, učinil tak z vlastní vůle. Avšak po dvou letech byl nucen znova jej povoliti; od té doby vede společně hodiny jeho členů pastor Kalich. Krom toho vyučuje srbské gymnasty mateřskému jazyku spisovatel J. Wjela ve dvou týdenních hodinách, již r. 1850 povolených.

Na programu bylo nyní jednání o místě příští hlavní „skhadzowanky.“

„Serbska studowaca młodzina“ má totiž dvě schůze či dva sjezdy do roka. První jest „na-lětnja skhadzowanka“ (jarní schůze), kteráž se odbyvá pravidelně o velikonocích v Budyšíně, druhá jest „hlowna skhadzowanka,“ která jest vždy o hlavních prázdninách. Důležitá jest zvláště tato druhá — letos již dvacátá. Hlavní „skhadzowanka“ tato bývá pořádána pravidelně na hranicích lužické národnosti, v čemž spočívá její důležitost a význam. Činí to zajisté na venkovana srbského, na nějž doléhá v denním životě neodbytná němčina, rozhodný dojem, vidí-li tolik nadějných, mladých, intelligentních lidiček, kterak se radí o svém vzdělání v mateřštině, o vydávání srbských knih a časopisů, o sbírkách na srbský mateřský dům a o jiných potřebách národních! K tomu bývá večer buď srbské divadlo neb srbský koncert, při němž zpívány a hrány původní skladby srbských komponistův, Kocora a Krávce. Takovým způsobem prožije venkován den, na nějž zajisté tak snadno

a záhy nezapomene, a vzpomínka na den, takto strávený, jest mu posilou v jeho těžkém postavení.

Ku konci byly některé návrhy a řeči, charakterisující lužické studentstvo. Zvláštěm, polo radostným a polo skličujícím dojmem působila na mne vlastenecky upřímná a nadšená řeč absolvovaného gymnasty budyšínského — jenž těžce zápasil s mateřským svým jazykem! . . . Schůze zakončena druhou národní hymnou:

Naše Serbstwo z procha stawa,
stawa żywa narodność,
nowy duch nam mocy dawaj,
zbudzi swjatu horliwość.
Wótęny kraj, krasny raj,
„sława!“ kóždy zawyskaj!

Píseň zpívána, rovněž jako první, stoje. Při konečné sloce podají si všichni kruhem ruce, pějce:

Bratrowstwo sej zawdawajmy
w wótěinskich tych wutrobach,
swěrność sebi přisahajmy
k dobrom' skutkej w Łužicach! . . .

Večer byl sál záhy přeplněn obecenstvem ze vsi a z okolí; mimo Srby bylo i mnoho Němců přítomno. Na oponě četla se slova:

Serbjo, zakhowajmy swěru
našich wótcow rěč i wěru!

Hrány byly dvě jednoaktovky, veselohry, spíše frašky, sice bezcenné, ale veselé dost — byly hrány srbsky, a to jest hlavní věc. V meziaktí prodávala mladička „kujezna“ (slečna) drobné kytice ve prospěch vydání sebraných spisův básníka lužického Handrije (Ondřeje) Zejleře. Sebrané tyto

spisy vydává totiž „serbska studowaca młodzina“ svým nákladem; loni právě vydán jich čtvrtý a poslední svazek o 479 stranách. Krom toho vydávali lužičtí studenti v letech 1876—1881 pěkný belletristický časopis „Lípu srbskou“ (Lipa serbska), jež se stala spolu s bývalým „Lužičanem“ základem nynějšího jediného měsíčníku belletristického, známé „Lužice“ (Lužica). V „Lípe“ vystoupila celá řada mladých pracovníků, z nichž zvláště vynikli Jakub Bart Čišinski, Arnošt Muka, Jurij Libš a jiní. Později, v letech 1885—1886, vydávali časopis „Lužiski Serb,“ jež však „Lípy“ vnitřní cenou nedostihuje. Konečně k desáté „skhadzowance“ r. 1884 vydali redakcí J. Libše cenný „Almanach,“ jež jest svého druhu jedinou knihou v lužické literatuře, na samostatné publikace belletristické tak chudíčké. Takovým způsobem hledí srbsí studenti dokázat, jak cítí pro svůj národ. —

Z této stručné črty, v níž jsem vylíčil průběh „skhadzowanky“ r. 1890, vidíte, v jakém rámci pohybují se národní snahy lužického studentstva. Nic z těch směrů, kteréž hýbají mladými myslmi našeho studentského dorostu, neozývá se z mého náčrtku — a nemůže se ani ozývat. Spíše vyčítujeme z tohoto obrázku van ovzduší našich let šedesátých a sedmdesátých — ovšem zase v měřítku valně zmenšeném, v síle značně zeslabené, en miniature. Avšak i v Lužici uvědomění studentstva sílí a se prohlubuje — vidím to zvláště také, připomínám-li si v duchu řadu „skhadzowanek,“ jimž jsem byl přítomen. Jaký to rozdíl mezi studentským sjezdem, jemuž jsem obcoval ve Wósporku — a mezi „skhadzowankou,“ kterouž jsem navštívil r. 1891 v Pančicích! Předloni v Kulově a loni v Rakečích bylo již i dolnolužické studentstvo zastoupeno!

Je to nadmíru radostný úkaz, že konečně i dolnolužická mládež počíná oživovati. Založili si svůj „zvěstk,“ jež má zatím 9 členů, kteří se scházejí o letních prázdninách a krom toho o vánocích. Do „zvěstku“ přijímání jsou toliko starší studující, kteří již učinili žádoucí pokrok v mateřtině. Na prosbu spojených studujících Dolní Lužice podali někteří dolnolužičtí pastorové žádost k ředitelstvu choťebuzského gymnasia, aby se tam zase obnovilo vyučování jazyku dolnolužickému *) — ale ovšem marně. Učí se tedy choťebuzští gymnasté mateřskému jazyku soukromě: scházejí se vždy ve středu (počtem šest) v bytě nejstaršího svého kollegy Šwjele, čtou lužické knihy, učí se mluvnici lužické, překládají z němčiny do lužičiny a připravují se k budoucí práci uprostřed lidu. Podobně děje se ve Staré Darbni na učitelském ústavě, kdež jest nyní 12 Srbů. Spojení studenti dolnolužičtí ujali se nyní vydávání spisů básníka M. Kósyka, řídicí se příkladem svých hornolužických soudruhů. To vše jsou zjevy velice potěšitelné, tím potěšitelnější, čím mrtvější a nečinnější byla dosud dolnolužická mládež.

Nedostáváte chuť podívatí se také na schůzi snaživého studentstva nárůdku, o němž tak divná ponětí jsou rozšířena, jemuž tolikrát vyhnutí předpovídáno — a jež přes to nevzdává se na děje v další život? Uvidět mladé harcovníky takového podivuhodného nárůdku nebylo by jistě nezajímavo!

*) Na gymnasiu v Choťebuzi vyučováno bylo od roku 1855—1887 také dolnolužičtině jakožto předmětuřmimořádnému. Téměř po celou tu řadu let byl zde učitelem K. Ch. Dalej (Dahla), jež vydal i příruční dolnoluž. mluvnici. Zemřel r. 1892 dne 3. ledna.

Lužické divadlo a pěvecké slavnosti.

V létech čtyřicátých vanul Lužicí první teplý vánek národního jara. Tušení blížící se vesny sice již dlouho se vznášelo nad dřímající Lužicí, tu a tam pozvedla ze sněhu nesměle svůj kalíšek literární sněženka, ba i několik časných, ranných skřivanů vzneslo se k nebesům a snažilo se je proraziti svým zpěvem — ale jaro, skutečné, opravdové národní jaro se svým vjezdem do zasněžené Lužice ještě otálelo. Až tu počátkem let čtyřicátých vše jako čarovným proutkem změněno. Jórdan počal vydávati svoje „Jitřenky,“ Zejler se Smolefem „Týdenní noviny“, Smolef vydal svoji monumentální sbírku národních písní, vyšla i řada jiných knih lužických, později založena „Maticе srbská,“ vyrojila se četa národních spolků s budyšínskou „Bjesadou“ v čele, vyšly první zelené sešity vědeckého „Časopisu Mačicy serbskeje“ — zkrátka, lužické jaro, ono dlouho želané národní jaro bylo zde!

V této době, jejíž dech ovívá nás ze zažloutlých listů nejstarších časopisů lužických, onoho památného roku, kdy se „na Vinici“ u Budyšina čtyřicet srbských vlastencův uradilo o založení srbské Maticе — roku 1845 vznikla i šťastná myšlénka národních pěveckých slavností, kteréž se potom staly mocnou vzpružinou národního probuzení lužického. Otcem jejím byl mladistvý tehdejší komponista Korla August Kocor, jenž se k jejímu provedení spojil s básníkem Handrijem Zejlerem. Tyto „spěwanske swjedzenje“ měly rozhodný, směrodajný vliv i na tvorbu Kocorovu a Zejlerovu. Bez nich nebyly by vznikly „Počasy,“ nejobsáhlejší poetické dílo Zejlerovo — a také

největší a nejvýznamnější hudební skladba Kocorova, bez nich nebyla by povstala řada drobnějších, namnoze roztomilých písní sdružených umělcův.

První „serbski spēwanski swjedžen“ pořádan byl na budyšínské „třeleřni“ (střelnici) v pátek dne 17. října r. 1845. Tu poprvé zpívány národní hymny lužické, „Trać dyrbi Serbstwo, zawostać“ (Trvati musí Srbstwo, zůstati), „Hišće Serbstwo njezhubjene“ a tklivá, přímo tesklivá, melodií neobyčejně jímavá „Rjana Lužica“ (Krásná Lužice). Na programě nacházíme i „Hdže statok mój“ — Kde domov můj? . . . Všecky tyto písně úplně národně, nevýjímaje ani naší hymny, jejíž refrain „Zemja Serbska statok mój“ často v Lužici zaslechneš. Jen píseň „Trać dyrbi Serbstwo“ vinou melodie nevnikla tak hluboko v lid, jako ostatní. Z dalšího programu zalíbila se obzvláště čiperná, jak melodií tak textem čistě národní, originální „Serbska meja“ — polonaisa lužická, kterouž se nyní každý ples lužický zahajuje. Nezapomenu na pěkný dojem, jejíž jsem pocítil, když jsem před léty v sále budyšínské „třeleřnje“ poprvé zaslechl z úst vybrané srbské společnosti zvuky této líbezně, čiperně písně, jež počíná:

Zelená se máje,
hudba pod ní hraje,
k tanci na trávníku zve;
nuže rychle k tanci v skoku,
dívký kyprých boků,
čeká hoch již děvče své! . . .

A končí:

Poskočte si do bujnosti,
co vám všedních klopot suchopár?
Vzplaňte, srdce v lásky zár
v dívčím objetí.

Jednou sněhy spadnou,
růže v líci svaďnou —
nuže, za mladosti
v náruč děvčeti!

K textu neobyčejně těsně přiléhá melodie — neboť byla vlastně slova psána básníkem, jenž sám byl hudebně nadán a vzdělán, k hotové melodii, plné charakteru a životnosti lužických národních „rejů“ (tanců).

Až do roku 1851 uspořádáno bylo deset velkých pěveckých slavností, načež nastala devítiletá přestávka, když byl Kocor na učitelské místo do Ketlic povolán. Teprve r. 1860 měli Srbové zase svůj „spěwanski swjedžen“, řízený Kocorem, jenž — ač u vysokém již stáří (nar. 3. pros. 1822) — posledně ještě r. 1891 ve spolku s K. A. Fiedlerem takovou velkolepou pěveckou slavností uspořádal.

„Spěwanske swjedzenje“ staly se dostaveníčkem srbských vlastencův, ať v hávu kněžském či v selském kroji, ze všech koutů Lužice, staly se významnými národními slavnostmi, jichž těžce postrádáno, když v posledních letech řídnuły. Jejich původce jest již kmetem, i jeho věrný pomocník Fiedler již v národních službách sešedivěl — jest nyní na mladším pokolení, aby nedalo šťastné myšlénce zahynouti. Povoláného nástupce Kocorova vidíme v mladém, nadaném skladateli Bjarnatu Krawcovi. —

Tolik o „spěwanskich swjedzenjach.“

První divadlo lužické hráno teprve r. 1862, tedy po první desítce pěveckých slavností — před tím nikdy. „Věci na světě dosud nevidané se staly: v Budyšíně se hrálo srbské divadlo!“ psal rozradostněný referent „Lužičana“, počínaje první lužický divadelní referát vůbec.

Tato „nevidaná a neslychaná věc“ připravena byla zásluhou mladistvého, horlivého studenta a nadějného poety Jana Česly, nyní lékaře v Neveklově. *) Referent „Lužičana“ jmenuje dále kupece Flanderku, „zwjeselenského direktora Bjesady“, jako Česlova pomocníka při pořádání prvního lužického divadelního představení. Bodrý ten kupec byl Čech z krajiny semilské.

Lužické divadlo zahájil — náš Klicpera. „Porjad Bjesady“ ohlašoval na večer 2. října 1862: „Rohowin Štyrrirohač, wjeselohra w dwěmaj jednanjomaj, po českim wot J. Č.“ (Jana Česle). **) Je to zcela přirozeno, jako jest přirozeno, že vůbec celé probuzení lužické mělo svůj vzor v Čechách, i zeměpisným položením, i příbuzností kmenovou, i historii Lužici nejbližších. K tomu sluší podotknouti, že Česla tenkrát v Praze studoval.

Divadlo pořádala budyšínská srbská „Bjesada“ (založená r. 1850) v sále hostince „u zlaté koruny.“ Před prvním jednáním promluvil k shromážděným medik Petr Dučman řeč plnou nadšení, v níž zvláště také vyzýval srbské dívky k divadelnímu ochotnictví. Nechať mi jest dovoleno podati obsazení prvního lužického divadla; bude to zajímavo ku poznání, jaké vrstvy společenské hlásí se v Lužici k národnímu hnutí. Rohovina hrál učitel Grund, veselé malíře dávali studující Česla a Dučman a kupec Stóš, ostatní úlohy byly v rukou rolníka Rjenče, známého vlastence Smoleře (hrál rychtáře), řezbáře Pětřka a rolníka Khěžnika . . .

Od té doby uplynulo již plných třicet let — jaký pokrok učinilo v té časové prostoroře lužické

*) Česla bohužel od svého odchodu do Čech (1870) nic více nepsal.

**) Překlad vytištěn v „Časopise Mačicy Serbskeje“ 1862, seš. II.

divadlo? Nějakého „Národního divadla“ ovšem Lužičané ještě nemají — považme, jak dlouho to trvalo, než jsme my od doby Thámovské k svému „Národnímu“ dospěli! Ale pokrok je tu přece. Celá řada venkovských, lépe řečeno vesnických spolkův pěstuje mimo jiné také divadlo, v čemž jest jim vzorem jednak budyšfánská „Bjesada“,“ jednak studentstvo, jež skoro pravidelně hrává o svých sjezdech divadlo. Jest již i hlouček dobrých divadelních ochotníkův a ochotnic, jejichž výkony jsou známy netoliko v místě jejich působení; ochotnictvo lužické tvoří obec ne sice úředně potvrzenou, ale ve skutečnosti existující: ochotníci z dalekého okolí hrávají v budyšfánské „Bjesadě“ — a naopak zase besední ochotníci vystupují i na vesnických divadelkách. A naději na svoje „Národní“ také již Lužičané mají — jest spojena s „Matičním domem,“ jehož myšlénka vznikla záhy po položení základního kamene našeho divadla národního. Velký, důstojný „Mačičny dom,“ v němž by našlo místo i první divadlo lužické, jest ovšem dosud pouhým krásným snem — ale i ten dojde konečně svého uskutečnění: jsem přesvědčen, že v nepřítli daleké budoucnosti dočkají se Srbové lužičtí položení základního kamene k budově, jež bude symbolem jejich jsoucnosti, jejich národní jednoty!...

Vše, co jsem právě o lužickém divadelním ochotnictvu napsal, platí pouze o Horní Lužici saské — v pruské Horní Lužici hráno srbské divadlo dosud snad toliko v Kulově na studentské „skhadzowance“ a ve Vojerecích v rolnickém spolku, v Dolní Lužici pak provedena divadlu podobná hra tuším v Dešně.

Zbývá mi povědět několik slov o repertoiru lužickém. Nikdo se nepodiví, když povím, že jest

v literatuře lužické do přítomné doby jediné toliko původní drama — totiž Barta-Čišinského historická činohra „Na Hrodzišku“ (Budyšin 1884). A to nebylo dosud nikdy dávano! Hrají se tedy vesměs překlady a zpracování, hlavně z Klicpery a Pflagra (nejnověji také ze Stroupežnického), potom z Bauckého a některé z němčiny. Tištěno jest jich něco málo přes deset jednak v časopisech „Lužičanu,“ „Lužici“ a v „Časopise Mačicy Serbskeje,“ jednak ve zvláštní divadelní sbírce, vydávané Mukou a Bartem (Serbska dziwadlowa zběrka).

Tím jsem u konce se svojí úvahou o lužickém divadle: mohl jsem psátí pouze o malých poměrech, kteréž se asi nezmění dříve, dokud nebude státi nový, důstojný „Mačičny dom.“ *)

V okolí Mužakova.

Příspěvek ku poznání germanizace slov v Lužici.

Roku 1891 umřel jsem si navštívil nejprve v okolí města Mužakova, ležícího uprostřed na východní hranici lužické národnosti a zároveň na pomezí Horní a Dolní Lužice. Vše mužakovské vědly miě dialektem. Jméno se tam mluví, smísíci to dolnolužičtiny a hornílužičtiny s některými zvláštnostmi grammatickými a lexikálními, připomínajícími češtinu a polštinu. Dále jsem chtěl na vlastní oči poznati originalitu těch vsí, jaké vyzní ze Slavotřeva díla „Pěsníčky horných a dolných lužických Serbov,“ a jakou jsem si předsta-

*) Příspěvky na tomto domě se vzhledem k podotkání „na Mačičny dom“ a přání lužických občanů posílají pokladník Mačicy Serbskeje kapři Mjertvozi (St. Měrto) na Budyšinu (Bautzen) v Sasku.

pravých bůhů lidických — a tak se i tyto lid do-
staly do různých studií báječných. Avšak všechny
výsledky a závěry, o ně se opírají, jsou bludné,
potvrzují spíše na nepravých základech. Tak
je asi jako bytosti vegetální (dechý stromů) nebo
jako samostatně větre zvlášť vyvíjející se.
Zcela křečovitě je přirovnává bůhů loďi k staro-
věkým úrodním (Vodnostem)!

Z lidických mytických postav bůhů se tímto
dříve bytostem podobá „smrtelník“, to ob-
jevuje se pouze v podobě bílé ženy, která se
obstí, tam někde smrt. Ale co tím byl a botím
souděním nebo s bůhů loďi smrtelník; je to
vlastně smrt sama (přirovná k české smrtelní,
smrtelnice).

Shrneme-li výsledky svého pozorování, vidíme,
že bůh sedlácký a bůh loďi svým samostatným
v lidské době, nebo jasněji vyloveno svým sta-
rostí. Je s lidským světem jeví, dále bůh
(jazyk) svým jazykem a světlé přibuzením
s českými předky (domovými) bůhů se sedláckým,
dělí, země a podobným bytostem, které jsou
v čisté vyjmenování. Také chceme, že lid nikdy
přimo nepři, kde bůh sedlácký nebo bůh loďi
přebývá nebo odně přichází, je s tímto by-
tostem abstraktní. Nejsem však přímou přímou, pří-
mými přímou lidského světa, sčítá podobnými ozna-
čovateli jeho. Od vyjmenování bytosti lid se
světlo i svým bůhům přibuzením s českými před-
ky, českými dechy. Bůh sedlácký častokrát choro
přichází v takové české ochranné dechy.

Čechy a Čechové v lužickém podání.

Často, přecasto vstupují mi v Lužici do myslí
reminiscence na doby české slávy — k nimž ne-

rozlučně připjaty vzpomínky na pád samostatného státu českého. Byl to pád velikána — země polovice Evropy duněla od něho po třicet let... Z koruny sv. Václava a Karlovy vypadl tenkrát skvost neozelený — Lužice, kteráž tehdy přešla pod vládu kurfirstův saských, pokud již prve ne náležela Brauiborcům. Skvost, jenž byl po tři sta dvacet šest let ozdobou koruny českých králů...

Druhdy vyvolány bývají takové vzpomínky a k nim se připínající dumy přímými památkami z těch časů. Netřeba ani nořiti se do farních, kostelních, městských neb jiných archivů. Již prostému turistovi, jenž dává přednost přítomnosti před těmito zaprášenými, mlčelivými, avšak přece tak výmluvnými svědky dávných věků, často v cestě stane z kamene vytesaný památník těch dob uplynulých a zašmušile mu zavolá vstříc: „Stůj a vzpomínej!...“ Tak v Budyšíně na „bohaté věži“ holdovací pomník Rudolfa II., nad branou zámku Ortenburgu podobný, o sto let starší pomník Matyáše Korvína, pletichářského protivníka Jiříška Poděbradského, ve dvoře kláštera Mariiny Hvězdy český lev a jinde jiné drobné památky...

Často při prohlížení knihoven při evangelických vesnických kostelích přišel jsem na české knihy, většinou z pozůstalosti českých exulantů pocházející. Těžko vypsatí, co jsem pocítil, když jsem v knihovně evangelického kostela v Klétném otevřel — druhý díl Biblí Kralické, toho pokladu nejdražšího a jediného, jež s sebou vzali Bratři spolu s Labyrintem Světa, opouštějíce navždy ubohou, drahou vlast... Na titulním listě přečetl jsem vybledlou poznámku: Aus Frau Marien Gräffin von Hohenlohe, geborener Gräffin von Kaunitz, in der Stadt Zittau gestandener Verlassenschaft herrührendt... (?) Aprilis 1674. A hned

vedle tlačila se k vážnému foliantu drobná knížečka „Žalmové aneb zpěvové svatého Davida...“ od Jiříka Streyce. MDCXIV. — V Křišově podal mi pastor Brósk českou knihu, v níž jsem poznal Martina Philadelpha Zámrského „Postilly“ vydání dráždanské, třetí, z r. 1602. Titulní list chyběl; místo něho na přivázaném čistém listě čtla se obšírná poznámka, v níž napřed vykládáno o tom, kterak r. 1621 titulní listy všech českých knih, náležejících kostelům, školám a gymnasiím, musily býti poslány do Prahy „katolickým komisařům,“ načež vyprávěno o dalších osudech knihy. Čtete, že náležela chrámu v Hradci Králové, že ji královéhradecký farář Jan Picek vzal s sebou do vyhnanství, kteroužto cestou dostala se do Žitavy, kdež přecházela dědictvím a odkazy do různých rukou, až konečně ji dostal „Bohuslav Morávek, potomek českých vyhnanců,“ (ta slova jsou v německém tomto přípisu napsána česky; tof obyčej známého B. Morávka, u jehož podpisů vždy nacházíme dodatek: „potomek českých vyhnanců“). Od něho pak dostala se na křišovskou faru...

Tak často přišly mi v Lužici do rukou české knihy sežloutlých listů — kým zobracených a pročítaných? ... Bývalať zvláště česká biblí téměř nezbytnou pomůckou evangelických farářů lužických, kteří postrádali srbského překladu písem. O tom vydává nám svědectví již nejstarší dolnolužický překlad písma svatého, Jakubicův „Nový zákon“ z r. 1548, jehož rukopis chová se v berlínském museu. Český vliv jest na tomto překladě velice patrný — a tak i na překladech pozdějších.

Spojení s korunou českou trvalo přes tři sta let — což tedy divu, že i v lidovém podání lužickém nacházíme české stopy, byť se druhdy

pouhým připomenutím jména české země a podobně jevily.

Tu a tam v pruské Lužici povídá se o spících rytířích v hoře „Plonicka.“ Sám jsem podobnou pověst slyšel z úst zajímavé stařeny Madleny Měrcínkové ve Vojerečech. Když jsem se jí tázal, kde by hora Plonicka byla, odpověděla: „Ta prý je někde v Čechách u Prahy.“ Tu je zcela jasno, že „Plonicka“ — nebo „Plonicka hora“ — není nic jiného, nežli Blanická hora, Blanfk. Měrcínková doložila dále, že prý to vše jakýsi věštec „předprajil“ — a tu máme i pramen této lužické pověsti: proroctví slepého mládence. Tato pověst o hoře, jmenované „Plonicka,“ mohla se dostati do Lužice v dobách velmi dávných, jak to stáří pramene připouští.*)

Jinou pověst o jmenované hoře zapsal W. von Schulenburg v dolnolužických Blotech (Wend. Volkssagen, str. 64.): Dvanácte bratří vojáků nemohlo v bitvě zvítěziti, začež je hejtman jejich zaklel, aby na místě bitvy zůstali až do poslední

*) Zajímavost jest, že se jméno Blaníku i v různých polských pověstech ozývá. Tak polští Slezáci vypravují si o studentu Łokietkovi, jehož osud chtěl mít králem. I vytáhl proti němu a jeho jedenácti soudruhům dosavadní král té země s velikým vojskem, ale ničeho nepořídil. Neboť Łokietkovi na pomoc vystoupilo „bělounké“ vojsko ze země, jakmile se král přiblížil. A byla toho vojska síla veliká, že nebylo konce dohlédnouti. Král pak, uviděv ty pluky, vztýčil bílou korouhev a uzavřel mír. Łokietek potom sestoupil se svými soudruhy a s celým vojskem pod zemi, kdež všichni dosud čekají, až jim Pán Bůh vyjítí rozkáže. A to místo se nazývá „Bładnicka góra.“ — Podruhé vyskytuje se jméno Blaníku v pověsti lidu tatarského. V Tatrách prý v „górze blanicckiej“ již přes tisíc let spí zakleté vojsko, kteréž se teprv potom zbudí, až se Krakov propadne. — Wład. Weryho: Śpiący rycerze. „Wisła“ 1889. 849.

vojny. Bratři vojáci stáli sice v té chvíli na rovině, ale sotva vůdce své prokletí vyslovil, již byli přikryti horou, kteráž se nazývá Plonicka čili Plonicka. Zde budou spáti dotud, až budou zavoláni, aby všeho světa dobyli. Jednou za rok v určitý den lze vstoupiti do hory a viděti tam ty spící vojáky. Skutečně tam jednou kdosi přišel a zavdil nohou o jednoho spáče. Ten ihned pozdvihl hlavu a otázal se: „Už je čas?“ Muž, jenž spící bratry hlídá, rychle na to odpověděl: „Ne, Šimone; spi!“ Ta hora jest v Čechách, a den, kdy se otvírá, jest v máji. A to mně vypravoval starý Lužičan, voják, „aus den Freiheitskriegen vor 50 Jahren.“ Ten viděl tu horu na vlastní oči a chtěl i dovnitř se podívat; ale neměl k tomu času, neboť táhli dále.

Z dodatku vyprávěcova snadno bychom mohli souditi, že jest pověst původu zcela mladého. Myslím však, že tomu není tak: základní rys pověsti (totiž vypravování o původu hory) jest zcela rozdílný od našich pověstí toho druhu (spíše připomíná podobnou polskou báji) i byl asi v dobách dosti dávných připjat ke jménu hory „Plonicka“ a sloučen s pověstí českého původu, ke jménu tomu se připojující. Však také ani vyprávěč netvrdil, že ji onen starý srbský voják v Čechách „slyšel.“ —

Jméno země české nebo hlavního města Prahy dosti zhusta přichází v národních písních lužických. Tak milenec v písni „Ničemný soudruh“ (Smoleř I. str. 38.) odchází na vojnu daleko „za Prahu“:

Předal je hólčik (prodal hoch) konje a wóz,
sam so dař přec na wójnu,
tři sta mili za wodu,
štyri a štyrsci za P r a h u.

V jiné písni (tamže, 84.) radí matka synu, jehož milá vstoupila do kláštera:

Rajtuj ty, synko mój, (w) cuzy kraj,
tajkich je holcow 'sudžom dosć.

Syn uposlechl, obejel Čechy i Budyšnsko, ale nikde nenalezl dívky, která by mu mohla ztracenou milou nahraditi:

Č ě s k u wón, Budesku wobrajtwał,
žaneje rjenjeje njenamakal
(žádné hezcí nenalezl).
Hólčik tón zawrócił konika,
přeco wón rajtował k maćeri dom.
„Č ě s k u sym, Budesku wobrajtwał,
žaneje rjenjeje njenamakal.
Žaneje rjenjeje njenamakam,
žaneje druheje méć nječam (míti nechci).“

Ze jména „Budeska“ můžeme souditi o slušném stáří písně. V prvních asi třech stoletích našeho tisíciletí nebyla známa jména „Horní“ a „Dolní Lužice.“ Horní Lužice vystupuje v těch dobách pode dvěma jmény: Zagózd (jižní díl) a Budyšnsko — po lužicku Budyšinska, zkráceně Budyšska, ve výslovnosti Budyska neb Budeska. Do těch dob spadá také první spojení Lužice s Čechami (1136—1254). Tak v písemných památkách; v konservativním lidu ovšem udrželo se jméno „Budeska“ zajisté déle, snad až hluboko do druhého spojení Lužice s korunou českou (1319—1635).

Jakýsi nešťastník popěvuje si:

Ja pak chcu radšo do Č e c h híc
snadž 'dže tam moje zbože kéćć
(snad bude tam mé štěstí kvěst),
och jej, och jerum! (Tamže, 154.)

Dolnolužická píseň (II. 78.) táže se zarmoucené dívky:

Woc' ty tužyš, zówcyšćo,
wjenaška njewijoš?

„Proč jsi tak smutná, dívkenko, věnečku nevíješ?“ Načež dívka odpovídá: „Kterak nemám smutna býti, když milý doma není? On vyšel na vojnu tři míle za Prahu.“

Woc' ga tužyš njedeju,
gaž luby doma njej?
Wón jo hušel na wojnu
tši míle za Pragu. —

V pohádce o popelce („Popjelńca“) vystupuje „rjany česki ryceř“, jenž přichází na „kwas“ (svatbu), tančí s neznámou dívkou, Popelkou, a pak si ji odvádí do Čech na svůj hrad. (Lužičan 1872 str. 25.) Tento detail příliš jasně připomíná doby českého panování, kdy čeští velmoži zajížděli v průvodu královském neb za jiných okolností do Budyšina, kdež také nejvyšší úřady zastávali (fojtství atd.).

I v národní přísloví vešlo jméno země české. J. B. Junghänel († 1809) zůstavil rukopisnou sbírku přísloví (viz Časopis Mačicy Serbskeje 1882. 52.), v níž nacházíme i pořekadlo: To su moje Čechi a Lechi — to jest moje všecko (Junghänel vykládá: Das ist mein ganzer Ein- und Ausgang). Tomu, kdož po mnohých zkušenostech ještě prohloupí, říká se: „Ty sy Česku a Sasku wobhonił a njejsy ničo nazhonił,“ dolnolužicky: „Ty sy Cesku a Sasku hobjegnuł, njejsy pak nič nahuknuł.“ — Těžko-li se loučí dcerka, jdoucí do vzdálenější vsi na službu, těší ji rodiče slovy: „To žane Čechi njejsu.“

Na konec podám zajímavé vypravování báby Madleny Měrcínkové, kteréž jsem zapsal ve Vojevecích (v pruské Lužici):

Po velikém moru v Narču (— tak vypravovala Měrcínková) přišli tam na jednu živnost tři z Čech: dvě bratrů a sestra. Od těch dob se ta živnost jmenovala „Čechec“ (t. j. Čechů). Jeden z těch bratří jmenoval se Honzík a ten „všecko ve vidění viděl.“ Jednou, když šli lidé ke mši, pravil: „Kudy Brětničtí chodí do kostela, tam se ukáží takové červené domy a ty budou mít tolik, tolik oken.“ A lidé nechtěli mu věriti a odporovali mu: „Honzíku, to nám nepovídej, to ty nemůžeš vědět.“ Načež on odpověděl: „Ty tu nebudeš a já také ne — ale to se stane.“ — A vidíte (dokládala Měrcínková), to se také vyplnilo: nyní jsou tam nová cihlová stavení a vojerecké nádraží, kteréž má tolik oken. — A Honzík povídal dále: „Až se to stane, tehdy nebudou choditi lidé do kostela pro boží slovo, ale z hrdosti, aby svůj oděv ukázali. Ke mši půjdou a po kostelních stezkách se opilí váletí budou. Až ten čas přijde, budou Voje-recy až k Nydeji dosahovati — a tu bude velmi zle ve světě.“ A zase mu lidé nevěřili a kdosi pravil: „Honzíku, to nám nepovídej, to ty nemůžeš věděti.“ Načež on odpověděl: „Ty tu nebudeš a já zde též nebudu — ale to se stane.“ — A vidíte (dokládala zase Měrcínková): opravdu počali lidé cestou ode mše nejprve za „grošík“ kořalky si kupovati, až nyní konečně mnozí se po službách božích do nemoty opíjejí. — Konečně věstil, že i vrchnosti zaniknou. Ale to mu teprv nikdo nechtěl věriti: „Nu, když všecko bude pravda, tohle zajisté ne. My jim musíme všecko udělati: zorati, oseti, skliditi, vymlátiti, na sýpku uložití — a to že by si dali páni vzítí? Honzíku to nám nepovídej!“ Načež Honzík: „Ty tu nebudeš a já také ne — ale ta holčička může se toho dočkat.“ Při tom ukázal na desítileté děvčátko, kteréž právě

šlo s těmi lidmi ke mši. A podívejte se (končila moje vyprávěčka): to děvče se dožilo sto a tříf let věku a tak se všeho dočkalo, co ten Čech předpověděl! —

Otec slavistů a Letice.

Při obdržení materiálů k dějinám letického probuzení, letické tisk. a literatury jsem se se-
jednou setkal se jedním znamenitým sběratelům
moderní slavistiky. Při tom stalo se mi celá řada
postav vysoce obdivného obdivného přístupu le-
stických čtenářů, tak říci, že jsem si omítl vy-
táhnouti jednoho jeho styky a sympatií letického! Čímže
to přitomže čtenář, který se setkal jest zároveň
vysoce obdivný, jeji k velikému Dobrovodnému
člověku.

Ve sbírkách letického Matie v Bedyšíně cho-
vají se dva listy Dobrovodného,*) jest malá děle-
letického vlastnosti a o nichž se životopisec jeho,
V. Brandl, oznamuje. Je to takové tajemství, to
ovšem jako podání aspektů letických čtenářů, za-
časem do řízení jeho letických sympatií vědec.

Dotyčí se těch sympatií V. Brandl se ob-
holička vlastně své knihy. První omítl o nich
číst se str. 70., vzpomínaje korespondence Do-
brovodného s Karlem Gustavem Astocem, ep-
covatelem knihy „Erste Lieder eines Versuchs
über der alten Slaven Umrang, Slava, Gebrüder,
Mehmannen und Konstantin“ (Lipsko, 1788 a 1789).
Astoc byl sic rozený Němec,**) avšak optimá

*) Letice, 1870, 107, 108.

**) Někdy Letice, jest spisovatel Dobrovodného
— což se ovšem tak povídá, že se narodil v českoslo-
venské Letici (Letice).